

МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

В статті визначаються шляхи модернізації соціальної сфери держави. Зазначено державні пріоритети у забезпеченні соціального захисту населення. Розглянуто особливості соціального захисту різних категорій населення. Зроблено спробу виокремити особливості модернізації соціального захисту різних категорій населення, зокрема зайнятих працівників, бездоленних, інвалідів, людей старше 75 років.

Ключові слова: соціальний захист, модернізація, соціальна допомога, зайняті працівники, бездолені, інваліди, люди старше 75 років.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку в Україні потребує вдосконалення система соціального захисту. Управління цією сферою не в змозі забезпечити достатній рівень соціального захисту населення. В сучасних умовах забезпечується лише низький рівень якості послуг. Спостерігаємо труднощі в отриманні державних коштів у наданні соціальних допомог, що спричинює невдоволеність громадян соціальною політикою держави. Тому необхідно модернізувати існуючу систему соціального захисту, знайшовши найбільш оптимальні його шляхи.

Вже не перший рік (з 2010 р.) наша держава взяла курс на модернізацію, основні завдання та принципи якої визначені у президентській Програмі економічних реформ «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Пріоритетним напрямом в ній визначено гуманізацію розвитку (збільшення соціальних інвестицій у людський капітал, формування сучасної інфраструктури життєзабезпечення). Модернізація країни повинна призвести до високого рівня розвитку індустріалізації, науково-технічного прогресу, стабільного економічного становища, високого рівня та якості життя населення.

Процес модернізації охоплює комплекс взаємопов'язаних відокремлених процесів, з яких найвагомішими є: соціальна, економічна та культурна модернізації.

Метою статті є визначення шляхів модернізації соціальної сфери держави. Зроблено спробу окреслити особливості модернізації соціального захисту різних категорій населення, а саме: зайнятих працівників, бездоленних, інвалідів, людей старше 75 років.

Стан дослідження. Пошуком шляхів створення ефективної системи соціального захисту займалось багато науковців, зокрема:

П. Базилук, І. Гнибіденко, Й. Кок, О. Куценко, Е. Лібанова, С. Палій, Л. Хижняк та інші.

Виклад основних положень. Під модернізацією розуміють процес оновлення чинних і запровадження нових інноваційних механізмів державного управління системою соціального захисту та надання соціальних послуг населенню в Україні шляхом запозичення кращих моделей, елементів зарубіжного досвіду, які відповідають нормам, стандартам і цінностям розвинутих демократичних країн [2].

Модернізація національної економіки зумовлена забезпечити економічні, соціальні та культурні потреби населення країни.

В Україні потребує модифікації сама концепція формування політики соціального захисту населення через визначення якісних параметрів державного регулювання соціального захисту, за якої держава є головним гарантом життєвості та ефективності функціонування економічної системи й активним організатором та координатором економічних зусиль, що визначає оптимальні цілі та параметри суспільно-розвитку, створюючи умови та механізми їх досягнення.

Аналіз суспільних організаційних форм соціального захисту населення свідчить, що в Україні вироблення державної політики соціального захисту населення потребує застосування змішаної моделі розробки державної політики, яка поєднує централізовану та демократичну моделі за критерієм відносини за лінією «центр – регіони» та пріоритетної ролі громадянського суспільства у встановленні цілей та завдань такої політики.

Змішана модель є оптимальною в українських реаліях, оскільки містить механізми залучення до вироблення політики суспільних груп та організацій, що беруть участь у розробці та реалізації різноманітних програм та проектів, при сильному централізованому управлінні [6].

На наш погляд, необхідно діяти у два етапи: по-перше, провести інвентаризацію усіх соціальних пільг. Слід ґрунтуватись на тому, що надавати державну допомогу заможним громадянам, водночас обділяти тих, хто її реально потребує, є аморально та неефективно. Державна опіка має бути конкретною та справедливою. Другим моментом має бути перехід на грошову, монетарну форму допомоги за адресним принципом.

Для України соціально-економічна модернізація означає:

- підвищення дієвості державної економічної політики в умовах зростаючих викликів для її суверенності з боку посткризового глобалізованого світу;
- зміцнення конкурентоспроможності економіки та підвищення продуктивності праці як підґрунтя забезпечення довгострокової стабі-

льності та динамічності економічного зростання і поліпшення соціально-економічних показників;

- модернізацію системи соціального захисту населення для надання їй ефективності з метою подолання бідності та забезпечення стабільного добробуту громадян [4].

Надання соціального захисту громадянам повинно відбуватися не як державна добродіяльність, а як гарантії, які надаються державою для забезпечення дотримання прав людини. Окрім того, система соціального захисту має бути диференційована, багаторівнева та діяти на всіх рівнях, визначивши права та обов'язки кожного.

Політика соціально-економічної модернізації країни нерозривно пов'язана із забезпеченням збалансованого розвитку регіонів, упровадженням дієвої регіональної політики. У комплексі це забезпечить ефективне використання наявного у країні ресурсу розвитку, адекватний соціальний ефект позитивних економічних зрушень [5].

Бюджет України у 2012 р. став одним із найбільш соціально орієнтованих: його видатки на духовний і фізичний розвиток порівняно з 2011 р. зросли на 43,3%, на охорону здоров'я та освіту – на 11,1%, соціальний захист і соціальне забезпечення – 18,4% [5].

На регіональному рівні модернізація соціального захисту різних категорій населення здійснюється на основі президентської Програми економічних реформ «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

У всіх регіонах держави пріоритетними завданнями забезпечення соціального захисту населення є:

- забезпечення дотримання законодавчих гарантій соціального захисту населення;

- створення відповідно до встановлених міжнародних стандартів дієвої, інноваційної та конкурентної системи соціальних послуг;

- розробка проектів галузевих, регіональних та місцевих програм соціального захисту населення відповідно до здійсненого аналізу рівня життя населення;

- забезпечення реалізації державної політики у сфері соціальної підтримки населення, зокрема сімей з дітьми, малозабезпечених сімей, ветеранів, інвалідів, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, інших категорій осіб;

- організація соціального обслуговування населення, надання соціальних послуг, розвитку спеціалізованих закладів, установ та служб і залучення недержавних організацій, які надають соціальні послуги;

- забезпечення своєчасного призначення та виплати усіх видів соціальних допомог;

- створення умов для безперешкодного доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями до об'єктів соціальної сфери.

Їх мета – забезпечення послідовного впровадження державної політики щодо підвищення стандартів життя.

Всі регіони України спрямовують свою діяльність на покращення системи соціального захисту населення, використовуючи в такому разі різноманітні законні способи, зважаючи на державні програми соціального захисту населення.

Чинне законодавство у сфері соціального захисту та соціального забезпечення надає 125 видів пільг 116 категоріям громадян. Із них 44 види пільг передбачено для 45 найбільш соціально незахищених категорій громадян, які потребують особливої уваги з боку держави, 39 видів надаються 57 категоріям працездатного населення за професійною ознакою або родом занять, 42 види надаються 14 категоріям громадян, які мають певні заслуги перед державою. Щодо соціальних та компенсаційних виплат, то 33 види надається 70 категоріям громадян за ознакою соціальної незахищеності; 25 видів – 49 категоріям громадян за професійною ознакою або родом занять та 13 видів виплат – 8 категоріям громадян за певні заслуги перед державою [7].

Соціальний захист в Україні надається різним категоріям населення. Зайняті громадяни, окрім заробітної плати, мають право на соціальний захист у межах, встановлених законодавством.

На нашу думку, на державному рівні необхідно посилити соціальний захист працюючої частини населення України. Одним із видів соціальних послуг і матеріального забезпечення згідно із загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням є страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, куди належать:

- 1) профілактичні заходи щодо запобігання нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань;

- 2) відновлення здоров'я і працездатності потерпілого;

- 3) допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

- 4) відшкодування збитків, нанесених працівнику каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним із виконанням ним своїх трудових обов'язків;

- 5) пенсія з інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

- 6) пенсія у зв'язку із втратою годувальника, котрий помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

7) відшкодування витрат, пов'язаних із професійною підготовкою або перепідготовкою і профорієнтацією.

В Законі України «Про державний бюджет України на 2013 рік» передбачено такі соціальні стандарти: розміри прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць для працездатних осіб становить 1147 гривень (із 1 січня), та 1218 гривень (з 1 грудня).

Статтю 8 цього Закону передбачено розмір мінімальної заробітної плати, яка на 2013 рік становитиме: у місячному розмірі: з 1 січня – 1147 гривень, з 1 грудня – 1218 гривень; у погодинному розмірі: із 1 січня – 6,88 гривні, з 1 грудня – 7,3 гривні.

Крім зазначеної категорії громадян, соціальний захист надається і особам похилого віку. В Україні соціальне забезпечення людей похилого віку здійснюється через систему пенсійного забезпечення, передбаченого законодавством, де гарантується право на трудові пенсії за віком, соціальні пенсії та інші види пенсій для окремих категорій громадян.

Для покращення соціального захисту осіб похилого віку необхідно насамперед підвищити розмір пенсій, оскільки коштів, які держава надає пенсіонерам, не достатньо для прожиття в сучасних умовах, які склалися в державі. Тому, на нашу думку, необхідно вдосконалити діючу в Україні систему соціальних пільг, виплат, допомог, інших форм та видів соціального захисту, які стосуються саме осіб пенсійного віку.

В Україні кожен 18-й громадянин – інвалід, тобто людина, яка потребує допомоги та підтримки від держави не лише в грошовому еквіваленті, а й особливого планування житла, облаштування під'їздів, громадського транспорту, забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення, сприяння у здобутті освіти, професійних знань, працевлаштування, медичних і культурних послуг.

Для України проблема соціального захисту інвалідів є особливо значущою у зв'язку зі стійкою тенденцією до зростання частки інвалідів у загальній структурі населення. Якщо на початку 90-х рр. минулого століття загальна чисельність інвалідів в Україні становила приблизно 3% усього населення або 1,5 млн осіб, то в 2008 р. їх чисельність дорівнювала 2,65 млн осіб, зокрема 122,6 тис. дітей-інвалідів, тобто частка осіб цієї категорії в загальній структурі населення становить 5,3% усього населення, відповідно, їх кількість зросла майже в 1,6 рази [3].

Тому як на державному, так і регіональному рівні необхідно створювати нормативно-правові акти, які будуть вдосконалювати

перелік соціальних послуг, сприяти розвитку публічних організацій у цій сфері.

Незважаючи на те, що одним із провідних напрямів соціальної політики держави стосовно інвалідів визначено систему заходів, спрямованих на покращення їх життєдіяльності, поновлення соціального статусу, досягнення матеріальної незалежності, проте інваліди сьогодні належать до найбільш соціально незахищених категорій населення. Стан дотримання їх прав свідчить про недостатню участь інвалідів в економічному і соціальному житті суспільства.

На нашу думку, необхідно забезпечувати пенсійні і соціальні виплати інвалідам у розмірах, які б гарантували їм достойний рівень життя; можливість вільного отримання реабілітаційних послуг; нормальне працевлаштування таких громадян; умови для вільного пересування інвалідів; виділяти кошти для створення спеціальних навчальних аудиторій, пристосованих для інвалідів, щоб ті мали можливість отримувати освіту.

Отже, необхідно систематизувати усі вже закріплені положення про соціальний захист. Удосконалити законодавство щодо джерела фінансування різних виплат, визначити основні умови одержання права на отримання виплат та різного роду послуг соціального захисту.

Висновки. Для того, щоб покращити систему соціального захисту населення України, необхідно:

- ратифікувати міжнародні договори, які стосуються соціальних прав людей та соціального захисту і відповідно до них вносити зміни у вже існуючі акти національного законодавства, а також приймати нові та скасовувати ті, які не відповідають взятим державою зобов'язанням;
- розробляти систему заходів на виконання взятих Україною зобов'язань відповідними міжнародними договорами, а також контролювати їх виконання;
- проводити модернізацію та інтеграцію діючої системи соціального захисту населення;
- вдосконалити діючу в Україні систему соціальних пільг, виплат, допомог, інших форм та видів соціального захисту;
- соціальні виплати та допомоги проводити не в натуральному, а тільки в грошову еквіваленті;
- забезпечити взаємоузгодження між законодавством у сфері соціального захисту та бюджетним законодавством;
- переглянути систему соціальних виплат та пільг для того, щоб виявити, які з них не є ефективними, та їх вдосконалити або скасувати;

➤ створити спеціальну службу, яка б контролювала систему адресної допомоги, чи дійсно пільги та виплати надаються громадянам, які їх потребують відповідно до свого матеріального становища.

1. Про міліцію: Закон України від 20.12.1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 22.

2. Дубич К. В. Актуальні проблеми державного управління соціальним захистом населення в Україні / К. В. Дубич. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2012_10/zmist/R_2/04%20Dybuch.pdf

3. Кравченко М. В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні / М. В. Кравченко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf>

4. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с. – С. 78. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.President.gov.ua

5. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.

6. Хелецька А. А. Напрями реформування системи соціального захисту населення / А. А. Хелецька. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2012-1/doc/1/01.pdf>

7. Чорній Л. Діюча система пільг, соціальних виплат та соціальних послуг / Л. Чорній. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gurt.org.ua/news/recent/3803/>

Хомин О. Й., Бутрин О. И. Модернизация социальной защиты.

В статье определяются пути модернизации социальной сферы государства. Указанные государственные приоритеты в обеспечении социальной защиты населения. Рассмотрены особенности социальной защиты различных категорий населения. Сделана попытка выделить особенности модернизации социальной защиты различных категорий населения, а именно занятых работников, обездоленных, инвалидов, людей старше 75 лет.

Ключевые слова: *социальная защита, модернизация, социальная помощь, занятые работники, обездоленные, инвалиды, люди старше 75 лет.*

Khomyn O. J., Butryn O. I. Modernization of social security.

The ways of modernization of the social sphere of the state are determined in this article. State priorities in providing social security of the population are underlined. The features of social security of different categories are considered. An attempt to select the features of modernization of social security of different categories of population is made, namely employees, homeless, disabled, people older than 75 years.

Key words: *social security, modernization, social assistance, employees, homeless, disabled, people older than 75 years.*

Стаття надійшла 24 жовтня 2013 р.